

Jaarverslag 2014

Verslag van de voorjaarsstudiemiddag 75 jaar plattelandsgeschiedenis. Wat heeft het opgeleverd en wat gaan we beter doen? Wageningen 4 april 2014

In het kader van het 75-jarig bestaan van de VLG leek het het bestuur een goed idee om in het voorjaar een bijeenkomst te organiseren die zich bezig hield met de vraag: in hoeverre de plattelands- en landbouwgeschiedenis de afgelopen 75 jaar bevorderd is en wat er nog meer aan te doen is. Deze studiemiddag werd voorgezeten door **Maarten Duijvendak**, hoogleraar Economische, sociale en regionale geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen. Er waren ongeveer 80 deelnemers.

Voor de pauze gaven **Piet van Cruyningen** en **Anton Schuurman**, beiden werkzaam bij de Rural and Environmental History group van Wageningen Universiteit, overzichten van de historiografie van de voorbije 75 jaar. Van Cruyningen behandelde de Nederlandse agrarische geschiedschrijving, die in het begin vooral werd beoefend door niet-historici. Vanaf de jaren 1960 werd vervolgens de Afdeling Agrarische Geschiedenis onder leiding van B.H. Slicher van Bath toonaangevend in de Nederlandse historische wereld. Sinds de jaren 1990 wordt veel onderzoek op het gebied van landbouw- en plattelandsgeschiedenis verricht, maar lijkt het vakgebied minder zichtbaar doordat onderzoekers verspreid zijn over vele universiteiten en disciplines.

Anton Schuurman besprak de internationale historiografie, waarbij hij aandacht besteedde aan de 'trente glorieuses', de dertig jaren na de Tweede Wereldoorlog waarin vooral de Franse Annales School met onderzoekers als Le Roy Ladurie en Goubert toonaangevend was. De laatste jaren wordt de agrarische geschiedschrijving steeds internationaler georiënteerd en lijkt men ook in dit vakgebied de 'global turn' te maken: plattelandsgeschiedenis wordt transnationaal.

Na de pauze gaven drie wetenschappers een presentatie over hun lopende onderzoek. Hiervoor waren bewust onderzoekers uitgenodigd van buiten de 'klassieke' agrarische geschiedenis, die mogelijke nieuwe paden voor het vak zouden kunnen aangeven.

Bert Theunissen, hoogleraar geschiedenis van de natuurwetenschappen aan de Universiteit Utrecht, presenteerde zijn onderzoek naar de geschiedenis van de rundveeveredeling in Nederland en presenteerde zijn nieuwe onderzoeksprojecten naar de geschiedenis van de schapen-, varkens- en paardenfokkerij.

Sophie Elpers, volkskundige werkzaam bij het Meertens Instituut, gaf een overzicht van het volkskundig onderzoek in Nederland en van haar eigen onderzoek naar onder andere de wederopbouw van boerderijen tijdens en na de Tweede Wereldoorlog in het spanningsveld tussen traditie en modernisering, en de symbolen en stereotypen over Nederland.

Hanne Cottyn, werkzaam bij de Universiteit Gent, liet aan de hand van haar onderzoek naar boerensamenlevingen in onder andere Bolivia zien hoe agrarische geschiedenis ook vanuit een wereldhistorisch perspectief kan worden beoefend.

Aan het eind van de middag werd de uitslag bekend gemaakt van de enquête onder de leden naar de beste boeken op het gebied van de Nederlandse landbouw- en plattelandsgeschiedenis. De duidelijke winnaar was *Boeren in Nederland* van **Jan Bieleman**. Hierom, maar ook om zijn vele verdiensten voor de agrarische geschiedenis in het algemeen en voor de Vereniging voor Landbouwgeschiedenis in het bijzonder, werd Jan Bieleman op voorstel van het bestuur benoemd tot erelid van de vereniging.

Verslag van de jubileumconferentie. Platteland in meervoud/Rural pluralities in a globalizing World

Op 31 oktober en 1 november werd de viering van het 75-jarig bestaan van de vereniging afgesloten met een tweedaagse conferentie in Wageningen. In de 75 jaar van haar bestaan heeft de VLG zich vooral beziggehouden met Nederlandse agrarische geschiedenis. Dit keer wilden we de plattelandsgeschiedenis niet alleen inkaderen in de nationale geschiedenis, maar ook in het proces van globalisering. De tegenwoordige bovennationale vervlechtingen op het gebied van politiek, economie, cultuur zijn intensiever dan ooit en geven nieuwe mogelijkheden en belemmeringen. Wat betekent dit voor de plattelandsgeschiedenis? Om die vraag te beantwoorden, werd aandacht besteed aan verschillende geografische gebieden: Latijns-Amerika, Zuidoost-Azië, Afrika en binnen Europa aan Nederland, Spanje en Hongarije. Zo werd een beeld gekregen van wat de belangrijkste veranderingen waren, wat de overeenkomsten en verschillen waren en in hoeverre er sprake was van onderlinge beïnvloeding tussen landen en regio's.

Vrijdag 31 oktober, Platteland in meervoud

Dit gedeelte van de conferentie vond plaats in de Hof van Wageningen, de voertaal was Nederlands. De

dag was goed bezocht met 75 deelnemers. De voorzitter van de VLG, **Pim Brascamp**, opende de bijeenkomst met enkele opmerkingen over het ontstaan van de vereniging en bedankte Anton Schuurman, de bedenker van en drijvende kracht achter deze jubileumviering.

Keynote speaker op deze dag was **Dirk Duijzer**, directeur Coöperatie en Duurzaamheid van Rabobank Nederland en lid van de SER. Hij sprak over tweehonderd jaar publiek/private samenwerking ten behoeve van de Nederlandse exportlandbouw. Hij gaf een historisch overzicht van steeds intensiever wordende samenwerking tussen overheid en agrarische sector, culminerend in het corporatistische systeem zoals dat kort na de Tweede Wereldoorlog tot stand kwam. Dat systeem was zeer succesvol: de landbouwexport steeg van 1 miljard euro per jaar in 1950 tot 75 miljard nu. Het klimaat, de ligging van Nederland en de organisatorische infrastructuur droegen daartoe bij. Nederland is nu de tweede landbouwexporteur ter wereld, maar Duijzer plaatste daar enkele interessante kanttekeningen bij. Slechts vijf procent van de landbouwproductie wordt op de wereldmarkt verhandeld; de resterende 95 procent wordt lokaal geconsumeerd. Eigenlijk is de Nederlandse landbouwsector veel sterker in de export van mensen (boeren) en kennis, dan in die van goederen. De agrarische sector blijft van belang voor de Nederlandse economie. Dat is zeker gebleken in de jaren na 2008: terwijl andere sectoren krompen, groeide de landbouw toen gestaag door.

Na afloop van de lezing van de heer Duijzer bood Erwin Karel hem het eerste exemplaar aan van het laatste nummer van het *Jaarboek voor Ecologische Geschiedenis*, over het thema landbouw en milieu.

Na de pauze stelden twee Vlaamse historici hun onderzoek voor. **Eric Vanhaute**, (Universiteit Gent), sprak over De vrucht van hun land. Het lot van boerengemeenschappen in een vergelijkend en globaal perspectief. Hoewel de gezinslandbouw onder druk staat, is deze nog altijd goed voor 70 procent van de wereldvoedselproductie. Recentelijk lijkt ook het belang van dit soort landbouw weer meer te worden ingezien: 2014 is het Jaar van de Familiale Landbouw. Het onderzoek van Vanhaute richt zich op de manier waarop boerengemeenschappen reageren op bedreigingen en zich aanpassen aan veranderingen (bijvoorbeeld door verzet of diversificatie). Het onderzoek is globaal, comparatief en lange-termijn. Regio's in pre-industrieel Europa worden vergeleken met niet-Europese regio's. Ook verschillende schalen worden vergeleken: lokaal, regionaal, nationaal, globaal.

Yves Segers, (Interfacultair Centrum voor Agrarische Geschiedenis, Katholieke Universiteit Leuven), sprak over Een blik op de tropen. Contouren en relevantie van onderzoek naar de rurale geschiedenis van Belgisch Congo. In België bestond lange tijd geen belangstelling voor de geschiedenis van de voormalige kolonie, maar de koloniale landbouw is nu één van de vijf onderzoeksthema's van het ICAG. Het onderzoek richt zich vooral op de rol van de landbouwwetenschap in het lange-termijn beleid dat de Belgische regering uitzette vanaf 1908. Er wordt gekeken naar kennisnetwerken (bijvoorbeeld de connecties met de landbouwwetenschap in Nederlands-Indië) en de relatie tussen westerse kennis en lokale praktijken. De inlandse landbouw werd gezien als 'achterlijk' en zou moeten worden gemoderniseerd. Belgische boeren die zich in de Congo vestigden, hadden echter weinig succes, mede omdat ze de concurrentie met Congolese boeren niet aankonden.

Zaterdag 1 november, Rural pluralities in a globalizing world

Dit deel van de conferentie vond plaats in de Leeuwenborch. De spreektaal was Engels. Ongeveer 45 personen waren aanwezig. Zes onderzoekers waren uitgenodigd om hun visie te geven op de ontwikkelingen op het platteland sinds de jaren 1930 binnen en buiten Europa.

In de ochtend kwamen de niet-Europese gebieden aan de orde. Voorzitter gedurende dit deel van de dag was **Elise van Nederveen Meerkerk** (Wageningen Universiteit).

Michiel Baud (Universiteit Leiden, CEDLA) sprak over Rural developments in Latin America, 1930-2015. Latijns-Amerika is een sterk geurbaniseerd gebied (66 procent van de bevolking woont in steden), maar het heeft ook de grootste reserves aan water en landbouwgrond en het absolute aantal plattelanders blijft stabiel. De agrarische sector was er vrij inefficiënt en groeide tussen 1930 en 1970 traag. Na 1970 was er meer groei, onder andere door de Green Revolution, die vooral effect had in Mexico, het zuiden van het continent en tropische kustgebieden. Landhervormingen zijn hier niet zo zeer herverdelend als wel moderniserend geweest. Sinds de jaren 1980 trekt de staat zich terug. Kleinschalige peasant landbouw krimpt. Nieuwe teelten komen op: groente, bloemen, fruit, coca. Er worden steeds minder voedselgewassen geteeld; in plaats daarvan is er sterke groei van de sojateelt voor veevoer en van de suikerteelt voor bio-ethanol. In de laatste jaren begint de staat weer een grotere rol te spelen: post-neoliberale politiek.

Anne Booth (Centre of South East Asian Studies, University of London) sprak over Agricultural growth in South East Asia. Tijdens het Interbellum was de voedselvoorziening in dit gebied nog problematisch. Door snelle groei van de productiviteit van grond en arbeid is de toestand sterk verbeterd. De *drivers* van die agrarische groei waren bevolkingsgroei, internationale handel en technologische verandering.

Institutionele factoren als bezitsverhoudingen en overheidsbeleid waren volgens haar minder belangrijk. Instituties lijken eerder een afhankelijke variabele dan motor van groei. Belangrijk was vooral de Green Revolution die door introductie van nieuwe gewasvarianten leidde tot een sterke stijging van de opbrengsten. Tegenwoordig wordt de regio steeds meer afhankelijk van import van voedselgewassen. De vraag is hoe stabiel de wereldvoedselmarkten zijn.

Paul Hebinck (Wageningen Universiteit) sprak over Rural transformations Africa. Focus on eastern Cape, South Africa, 1750-2010. Hij concentreerde zich op twee dorpen in de Oostkaap provincie. Aan de kleinschalige landbouw van zwarte boeren werd hier vanaf 1875 een eind gemaakt door beperkende maatregelen van de koloniale regering en door de toenemende werkgelegenheid in de mijnbouwgebieden. Het gebied heeft zich ontwikkeld van productie- naar consumptiezone. Landbouw is vrijwel verdwenen, maar de bewoners houden vast aan hun eigendomsrechten op de grond. Ze bewerken die niet zelf, maar verpachten ook niet, omdat ze vrezen dan hun rechten op de grond te verliezen. Gevolg is dat voormalig bouwland braak ligt en weer verandert in bush. De betekenisgeving van het grondbezit is hier een obstakel voor agrarische ontwikkeling.

Na de lunchpauze werd de aandacht op Europa gericht. Dit gedeelte van de dag werd voorgezeten door **Eric Vanhaute**.

Anton Schuurman (Wageningen Universiteit) sprak over The reshaping of the Dutch countryside in the twentieth century – the rise and decline of a farmer's world. Hij wees op de paradox dat omstreeks 1900, toen de Nederlandse landbouw begon te moderniseren, het platteland in toenemende mate als 'achterlijk' werd gezien. Dat werd veroorzaakt door het feit dat allerlei voorzieningen die toen in de steden aanwezig waren (stromend water, openbaar vervoer) op het platteland ontbraken. In de volgende decennia werden landbouw en platteland in hoog tempo gemoderniseerd en de achterstand ingehaald. In deze jaren werden de kleine boeren steeds meer als een probleem gezien en werd het beleid gericht op hogere productie op grotere bedrijven. Vanaf de jaren 1960 nam de betekenis van de landbouw af en veranderde het platteland in 'commuter's countryside'. De OECD had in 2008 zelfs moeite om in Nederland echt platteland te ontdekken.

Zsuzsanna Varga (Eötvös Loránd University, Boedapest) sprak over Hongarije. De kern van haar betoog werd gevormd door de vele landhervormingen, collectivisering en de-collectivisering die Hongarije heeft doorgemaakt sinds het Interbellum. De gevolgen van de eerste collectivisering in de jaren vijftig waren catastrofaal. Evenals in andere Oostbloklanden bleek het Sovjet model hier niet te werken. Het leidde tot conflicten met de boerenbevolking en de productie stortte in. Na de opstand van 1956 werd de collectivisering voortgezet, maar voorzichtiger. Het regime van Kádár had geen enkele legitimiteit en moest rekening houden met de wensen van de bevolking. De levensstandaard moest omhoog. Er werd geleerd van de ervaringen in andere Oostbloklanden én van het westen. Het resultaat was een succes binnen de socialistische wereld. De export verdrievoudigde en andere socialistische landen, inclusief de Sovjet-Unie wilden leren van het Hongaarse voorbeeld. Na 1990 werd de landbouw weer geprivatiseerd, wat in eerste instantie leidde tot een diepe crisis.

Juan Pan-Montojo (Universidad Autónoma de Madrid) sprak over Rural development in Spain since the 1930s. Uit zijn betoog bleek dat het fascistische regime (1939-75) op het Spaanse platteland weinig sporen heeft nagelaten. In feite beëindigde Spanje het fascistische experiment al in 1951 en verving het door een moderniseringspolitiek als de Nederlandse, met als doel 'minder boeren, meer productie'. Die politiek slaagde, maar had wel tot gevolg dat grote delen van het Spaanse platteland ontvolkt raakten. In andere gebieden kwamen zeer intensieve vormen van landbouw op, die op een niet-duurzame manier met water en energie omgingen (tuinbouw rondom Almería). In het decennium 2001-2011 nam na een lange periode van krimp het inwonertal van kleine plattelandsgemeenten in Spanje weer toe, onder andere door betere verkeersinfrastructuur. Ook Spanje kreeg een 'commuter's countryside'.

Aan het eind van de dag trok **Pim Kooij** (Wageningen Universiteit) enkele conclusies naar aanleiding van de presentaties. Hij wees erop dat verschillende sprekers (Baud, Booth) weinig betekenis toekenden aan de rol van instituties in de agrarische ontwikkeling. Binnen Europa lijken we drie zones te kunnen onderscheiden: het noordwesten, met een vrije markteconomie en sterke productiviteitsgroei, het oosten, getekend door de gevolgen van collectivisering en privatisering, en het zuiden, met fascistische experimenten en een leeglopend platteland.

Boeken

Uit de voorraad van de Vereniging is voor € 373,00 aan boeken verkocht. De Vereniging heeft dit jaar geen boeken aangeschaft.

Bestuur

In 2014 is het bestuur tweemaal bijeengekomen in Wageningen, op 19 februari en 27 augustus. De

aandacht ging vooral uit naar de organisatie van de jubileumbijeenkomsten.
De financiële en ledenadministratie werden verzorgd door Sandra van den Brink, secretaresse van de Leerstoelgroep Agrarische –en Milieugeschiedenis.

De vereniging telde per 31 december 2014 295 leden. In 2014 zijn 5 leden overleden of hebben opgezegd. 7 nieuwe leden hebben zich aangemeld.

Samenstelling van het bestuur per 31 december 2014:
Prof. dr Pim Brascamp (2016, eerste termijn), voorzitter
Dr Piet van Cruyningen (2017, eerste termijn), secretaris
Dr Paul Brusse (2016, tweede termijn), penningmeester
Dr Richard Paping (2018, eerste termijn)
Prof. dr Joks Janssen (2015, eerste termijn)
Dr Milja van Tielhof (2016, eerste termijn)
Ir Judith Toebast (2017, eerste termijn)

Ereleden van de vereniging:
Prof. dr Hans Jansen
Dr ir Jan Bieleman

Kascommissie:
Michiel de Haas (tweede keer)
Rob Plomp (eerste keer)